

До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23)

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента, декана факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидата юридичних наук, доцента Фасія Богдана Володимировича
на дисертацію Розумейка Дмитра Олексійовича на тему «Стартап:
цивільні аспекти», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Зважаючи на сучасні глобальні економічні та технологічні процеси, тема дисертаційного дослідження Розумейка Дмитра Олексійовича є беззаперечно актуальною як у теоретичному, так і в прикладному вимірі. Стартапи відіграють ключову роль у формуванні інноваційної економіки, однак в українській правовій системі досі відсутнє спеціальне нормативне регулювання, яке б належним чином визначало їх правовий статус, особливості внутрішніх і зовнішніх договірних відносин, а також механізми охорони інтелектуальної власності. Це створює суттєві правові бар'єри для ефективного функціонування стартапів як новітньої форми підприємництва, що потребує гнучких і адаптивних правових інструментів.

Особливої ваги тема набуває в контексті правового режиму воєнного стану, який поглиблює вже наявні проблеми інституційного супроводу інноваційної діяльності. Нестабільність ринків, обмеження мобільності капіталу, а також відтік кваліфікованих кадрів – все це вимагає невідкладного осмислення правових гарантій для інноваційних ініціатив. На цьому тлі дослідження цивільних засад стартап-екосистеми є не лише своєчасним, а й критично необхідним.

Дисертант обґрунтовано демонструє потребу в розробці спеціального правового режиму для стартапів, аналізує зарубіжний досвід

та пропонує концептуальні підходи до оновлення національного законодавства. Отже, тема дослідження відповідає нагальним викликам сучасності та спрямована на розв'язання комплексної правової проблеми, яка має істотне значення для подальшого розвитку приватного права та економіки України в умовах глобалізації й правової невизначеності.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідницької роботи кафедри цивільного права «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людино центристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Оцінюючи зміст дисертаційної роботи Розумейка Дмитра Олексійовича, доцільно зазначити, що вона являє собою цілісне, завершене та самостійне наукове дослідження, присвячене актуальній і недостатньо дослідженій у межах цивілістики темі – правовому режиму стартапів як особливої форми інноваційної діяльності. Автором чітко сформульовано мету й завдання дослідження, які логічно узгоджуються з об'єктом та предметом наукового пошуку, а використання сучасного методологічного інструментарію дозволило досягти змістовних і обґрунтованих наукових результатів.

Структура дисертації складається з трьох основних розділів, що загалом відповідають внутрішній логіці дослідження. У першому розділі

автор аналізує концептуальні підходи до визначення стартапу, розглядає наукову доктрину, що стосується правового регулювання інноваційної діяльності, а також окреслює загальні цивілістичні підходи до суб'єктів інноваційного бізнесу. Разом з тим, слід зазначити, що саме цей розділ потребував би більш глибокого теоретичного опрацювання сутності стартапу як правової категорії, зокрема, через порівняльно-правовий аналіз міжнародного досвіду та уточнення правової природи таких проєктів у контексті приватного права.

Другий розділ присвячений дослідженню специфіки договірних конструкцій, що використовуються в межах стартап-проєктів, а також аналізу практичних аспектів реалізації інтелектуальної власності, фінансування й партнерських відносин.

Третій розділ дисертації присвячено комплексному дослідженню питань правового захисту результатів інтелектуальної діяльності, зокрема авторських прав і патентування, у контексті функціонування стартап-проєктів. У межах цього розділу розглянуто ключові проблеми, з якими стикаються інноватори під час оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності, визначення їх правового режиму, а також захисту своїх прав в умовах високої комерційної цінності розробок.

Загалом, дисертація відзначається логічною структурою, системним аналізом правових явищ і високим рівнем теоретичного узагальнення. Отримані результати мають не лише наукове, а й практичне значення для вдосконалення законодавчого регулювання інноваційної сфери. Оформлення тексту відповідає встановленим академічним стандартам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дослідження. Одним із ключових результатів дисертаційного дослідження Розумейка Дмитра Олексійовича є цивільно-правове визначення поняття «стартап». Автор пропонує визначення стартапу як інноваційного підприємницького утворення з високим ризиком, обмеженими ресурсами та потенціалом масштабування, що ґрунтується на глибокому аналізі теорії та законодавства і поєднує його економічні й

правові ознаки. Дисертант обґрунтовує невід’ємні риси та етапи функціонування стартапів – від стадії проєкту до інституалізації – спираючись на сучасні джерела, зокрема враховуючи новітні нормативні акти. Такий підхід підтверджує обґрунтованість сформульованого поняття.

У роботі детально проаналізовано договірні відносини у стартапах. Автор показує, що за відсутності спеціального закону гнучкі домовленості між засновниками, інвесторами та партнерами визначають правовий статус стартапу. На основі принципу свободи договору та венчурної практики дисертант розкриває ключові договори (установчі угоди, опціони, конвертовані позики тощо) і демонструє їхню роль у врегулюванні управління та інвестицій. Значну увагу приділено й ролі інтелектуальної власності: автор доводить, що нематеріальні активи – основна цінність стартапу, та аналізує типові проблеми їх охорони, наводячи конкретні ризики (відкладення правової охорони інновацій та невизначеність захисту новітніх технологій) з відповідними прикладами.

Дисертант обґрунтовує потребу спеціального правового режиму для стартапів, переконливо доводячи, що чинне регулювання, розпорошене по загальних нормах цивільного та права захисту інтелектуальної власності, не враховує їхньої специфіки і породжує правові колізії. Автор пропонує законодавчо визначити статус стартапів – шляхом внесення доповнень до Цивільного кодексу або ухвалення окремого закону. Також здійснено порівняльний аналіз зарубіжного досвіду (США, Ізраїль, ЄС), що дозволило перейняти найкращі практики підтримки інноваційного бізнесу та додає ваги рекомендаціям, демонструючи їх узгодженість із світовими тенденціями.

Методологія дослідження відповідає сучасним вимогам: застосовано комплексний, порівняльно-правовий та системний підходи, що забезпечило всебічність і надійність результатів. Залучено актуальну наукову літературу та нормативні джерела, що свідчить про новизну і актуальність роботи. Слід відзначити високий ступінь обґрунтованості

висновків дисертації – вони логічно випливають із проаналізованих даних, підкріплені теорією та практикою. Особливо вирізняються висновки щодо визначення стартапу та впровадження спеціального режиму – вони є найбільш переконливими. Єдине критичне зауваження стосується практичної реалізації запропонованих реформ: впровадження особливого режиму вимагатиме подальших досліджень та зваженого підходу законодавця, щоб урахувати динаміку стартап-екосистеми. Втім, ця ремарка не применшує наукової цінності роботи, і загалом дисертант продемонстрував високий професіоналізм, а сформульовані висновки обґрунтовані, актуальні та становлять вагомий внесок у розвиток цивільно-правової доктрини стартапів.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження Розумейка Дмитра Олексійовича полягає у комплексному цивільно-правовому аналізі феномену стартапу як інституту приватного права. Особливої уваги заслуговує запропоноване автором визначення поняття «стартап», яке враховує його юридичну, економічну та інноваційну природу. Вперше у вітчизняній юридичній науці обґрунтовано необхідність запровадження спеціального правового режиму для стартапів, що зумовлено їх високоризиковим характером, відсутністю чіткого законодавчого регулювання та наявними прогалинами у чинному цивільному законодавстві. До наукової новизни також віднесено глибокий аналіз договірних моделей, що використовуються на різних стадіях розвитку стартапів, а також пропозиції щодо вдосконалення правового механізму охорони інтелектуальної власності у сфері інноваційного підприємництва. У межах дослідження надано обґрунтовані пропозиції, які можуть стати основою для майбутніх законодавчих ініціатив.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження Розумейка Дмитра Олексійовича полягає у формулюванні нових підходів до правового визначення, функціонування та захисту стартапів у цивільно-правовій площині. Теоретичну цінність

становить запропонована автором концептуалізація правової природи стартапу як особливого суб'єкта правовідносин, що поєднує інноваційну діяльність з підприємницькими ризиками, а також обґрунтування необхідності впровадження спеціального правового режиму для стартапів. Ці положення можуть бути основою для подальших наукових досліджень у сфері інноваційного підприємництва та цифрової економіки.

У практичному вимірі результати дослідження можуть бути використані у кількох напрямках. По-перше, у правотворчій сфері – при розробці проєктів нормативно-правових актів, зокрема щодо правового регулювання стартапів, механізмів захисту інтелектуальної власності та договірного супроводу інноваційних проєктів. По-друге, у правозастосовній діяльності – при аналізі та тлумаченні правовідносин, що виникають у сфері стартапів, включно з питаннями ліцензування, комерціалізації та патентування. По-третє, у навчальному процесі – при викладанні дисциплін цивільно-правового та курсів, пов'язаних з інтелектуальною власністю, стартап-менеджментом та ІТ правом. Таким чином, положення дисертації мають прикладне значення для науки, законотворчості, юридичної практики та освіти.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні Розумейка Дмитра Олексійовича, були оприлюднені у 3 наукових статтях, надрукованих у фахових виданнях, включених до офіційного переліку МОН України. Крім того, результати дослідження презентовано у 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. У дисертації наявні належні посилання на всі відповідні публікації автора.

Робота є результатом особистого наукового пошуку здобувача; всі положення, які виносяться на захист, обґрунтовані на основі його власних досліджень. Ідеї, що були висловлені у співавторстві в окремих публікаціях, у тексті дисертації не використовувалися.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Слід зазначити, що окремі положення дисертації носять дискусійний характер, а відтак потребують додаткових пояснень та коментарів з боку здобувача.

1. Потребує уточнення, якими критеріями обґрунтовано виокремлення поняття стартап, як окрему одиницю. Чи достатньо переконливо автор відмежовує стартап від інших організаційно-правових форм підприємництва, зокрема від традиційних малих підприємств?

2. Викликає запитання запропонований спеціальний правовий статус стартапів. Як здобувач пропонує впровадити цей статус та співвіднести його з чинними формами бізнесу (наприклад, товариством з обмеженою відповідальністю) і спеціальними правовими режимами на кшталт «Дія City»? Чи враховано ризики дублювання правових норм або появи нових колізій у разі ухвалення окремого Закону про стартапи?

3. Окрім того, слід зазначити недостатнє висвітлення у дисертації судової практики, пов'язаної зі спорами у сфері стартап-проектів. Робота містить ґрунтовний теоретичний аналіз та нормативні пропозиції, проте бракує розгляду конкретних судових кейсів задля візуалізації окреслених проблем, підтвердивши актуальність висновків автора. Глибший аналіз судової практики посилив би обґрунтованість та практичну значущість висновків дисертації.

Водночас, наведені зауваження та поставлені запитання не знецінюють фундаментальних концептуальних засад і загальної логіки дослідження Розумейка Дмитра Олексійовича, а мають переважно уточнюючий і дискусійний характер. Вони не впливають на цілісність та наукову цінність представленої роботи, яка загалом заслуговує на позитивну оцінку.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Д.О. Розумейка фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок. Зазначені зауваження жодним чином не нівелюють позитивне враження від дисертаційного дослідження Дмитра Олексійовича Розумейка, оскільки дисертантом належним чином реалізовано визначені дослідницькі завдання та досягнуто поставленої мети. У межах дисертації здійснено комплексний цивілістичний аналіз феномену стартапу, надано його правову характеристику в контексті системи приватного права, обґрунтовано доцільність і зміст законодавчого визначення стартапу та специфіку правового режиму такого інституту, а також сформульовано низку практично орієнтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Дисертація на тему «Стартап: цивілістичні аспекти» повністю відповідає вимогам, визначеним Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами), а також критеріям, установленим у пунктах 6–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами). Дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що містить нові теоретично виважені й практично значущі результати, важливі як для розвитку цивілістичної науки, так і для правозастосовної практики. На цій підставі вважаю, що автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

**Рецензент,
декан факультету судового та міжнародного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент**

Богдан ФАСІЙ